

مؤسسه راهبردهای
بازنشستگی صبا

یک قرن صندوق بازنشستگی کشوری: مرور اسناد تاریخی

گردآوری و تألیف: بهروز طیرانی

به سفارش:

مؤسسه راهبردهای بازنشستگی صبا

«نهاد پژوهشی صندوق بازنشستگی کشوری»

۱۴۰۴

سرشناسه: طبرانی، امیر، ۱۳۳۸-
عنوان و نام پدیدآور: یک قرن صندوق بازنشستگی کشوری: مرور اسناد تاریخی/گردآوری
و تالیف بهروز طبرانی؛ به سفارش موسسه راهبردهای بازنشستگی صبا.
مشخصات نشر: تهران: روزنه، ۱۴۰۴.
مشخصات ظاهری: ۱۲۸ ص؛ ۲۲/۵ × ۱۴/۵ س.م.
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۲۳۴-۶۴۵-۴
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
موضوع: صندوق بازنشستگی کشوری
موضوع: صندوق‌های بازنشستگی -- ایران
Pension trusts -- Iran
رده بندی کنگره: HDY۱۰۵/۴
رده بندی دیویی: ۲۵۲-۹۵۵/۳۳۱
شماره کتابشناسی ملی: ۱۰۳۹۹۴۸۶

یک قرن صندوق بازنشستگی کشوری: مرور اسناد تاریخی بهروز طبرانی

مدیر پژوهش: رضا میرزا ابراهیمی
ناظر پژوهش: میکائیل عظیمی
گرافیک و صفحه‌آرایی: امید طاهری
چاپ اول ۱۴۰۵
تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه
چاپ و صحافی: پردیس دانش

آدرس: خیابان ولیعصر، بالاتر از خیابان شهید بهشتی، کوچه نادر، پلاک ۳، واحد ۱، انتشارات روزنه

تلفن: ۸۸۷۲۳۹۰۲-۸۶۱۲۴۵۳۸ نمابر: ۸۸۷۲۱۵۱۴

سایت: www.rowzanehnashr.com

rowzanehnashr

rowzanehnashr

تمام حقوق برای ناشر محفوظ است

فهرست

پیشگفتار مؤسسه | ۷

مقدمه: گزارشی از سیرانجام پژوهش

الف: اسناد و مدارک منتشر نشده | ۱۱

ب: اسناد و مدارک منتشر شده | ۱۵

تاریخچه تقاعد و بازنشستگی در ایران معاصر | ۱۹

فصل اول: تحولات ساختاری و تشکیلاتی

پیشینه تقاعد: از ابتدا تا تصویب قانون تقاعد | ۲۵

دوره اول: ۱۳۱۷-۱۳۰۱ | ۳۳

دوره دوم: ۱۳۴۵-۱۳۱۷ | ۳۷

دوره سوم: ۱۳۵۷-۱۳۴۵ | ۴۱

دوره چهارم: ۱۳۹۸-۱۳۵۷ | ۴۳

فصل دوم: اصلاحات و تغییرات قانون و مقررات بازنشستگی

دوره اول: ۱۳۱۷-۱۳۰۱ | ۷۵

دوره دوم: ۱۳۴۵-۱۳۱۷ | ۸۳

دوره سوم: ۱۳۵۷-۱۳۴۵ | ۹۱

دوره چهارم: ۱۳۹۹-۱۳۵۷ | ۱۰۱

الف: اصلاح قوانین و مقررات | ۱۰۳

ب: اصلاح و افزایش حقوق بازنشستگی | ۱۱۳

منابع و مآخذ | ۱۲۷

پیشگفتار مؤسسه

پیروزی انقلاب مشروطیت ایران در سال ۱۲۸۵ شمسی، نه تنها نظام سیاسی ایران را از استبداد مطلقه به نظام پادشاهی مشروطه تغییر داد بلکه اساس نظام اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی و اداری ایران را نیز به طور اساسی دچار تحول و دگرگونی ساخت. این تغییر و دگرگونی منجر به تهیه و تصویب قوانین و مقررات جدیدی برای اداره کشور و نیز تأسیس نهادها و مؤسسات نوین شد. از جمله این قوانین تصویب «قانون وظایف» در اردیبهشت ۱۲۸۷ بود که نخستین بار به موضوع پرداخت مستمری به افراد تحت تکفل کارگر یا کارمند مستخدم دولت اشاره داشت. از آن زمان به این سو، این قانون که می توان آن را نخستین قانون در زمینه مسائل مربوط به بازنشستگی در ایران دانست، دچار تغییر و تحول بسیار شده است.

در ادامه قانون وظایف، در سال ۱۳۰۱ با تصویب قانون تأسیس صندوق های تقاعد، قوانین و مقررات بازنشستگی کارکنان دولت وارد مرحله نوینی شد. این قانون نیز تا سال ۱۳۴۵ و تأسیس صندوق بازنشستگی کشوری تغییرات متعددی را با خود به همراه داشت. در کنار این تغییر و تحولات در زمینه قوانین و مقررات، نهادهای مرتبط با آن و مجری بازنشستگی کارکنان دولت نیز تغییر و تبدیل نام یافته اند.

در جامعه ای که چندان که باید و آنچنان که شاید توجهی به مستندسازی و صیانت از اسناد و شواهد تاریخی ندارد، انجام پژوهش های تاریخی و شناسایی سیر تکامل نهادهای مختلف با چالشی بس دشوار و پیچیده مواجه است. در این چارچوب داوری

درباره راه طی شده در تأسیس و اداره نهادهای بازنشستگی در ایران نیز با نقصانی جدی در تمهید و تدارک اسناد و شواهد مواجه است. روشن و بدیهی است که چنین شرایطی، انجام پژوهش‌های علمی و داوری‌های عالمانه را به چالش می‌کشد که پیامدی جز غفلت از یادگیری جمعی و دشوار شدن بازخوانی‌های تاریخی به قصد یادگیری در پی ندارد. آنچه پیش رو دارید نتیجه طرحی است که به سفارش مؤسسه راهبردهای بازنشستگی صبا (نهاد پژوهشی صندوق بازنشستگی کشوری) توسط پژوهشگر نام‌آشنای حوزه تاریخی معاصر جناب آقای بهروز طیرانی به انجام رسیده است. هدف این پژوهش گردآوری و مستندسازی مراحل و انجام تقاعد یا همان بازنشستگی کارکنان دولت از ابتدای تصویب قانون تقاعد تا زمان تأسیس صندوق بازنشستگی کشوری است. در این طرح ضمن گردآوری قوانین و مقررات، سیر و روند این تغییرات در دو زمینه قوانین و نهادهای مربوط، بررسی و گردآوری شده است. همچنین با انجام این پژوهش، برخی اسناد و شواهدی تاریخی از ایجاد و یا سازوکارهای مرتبط با حوزه بازنشستگی برای ثبت مراحل تاریخی آغاز روند در ایران نیز پیگیری شده است.

نتیجه تلاش پژوهشگر گرامی در دو بخش تنظیم و ارائه شده است. ثمره پیگیری و گردآوری اسناد تاریخی (بخش نخست) در لوح فشرده پیوست ارائه شده است و علاقه‌مندان می‌توانند با مراجعه به اسناد گردآوری شده، زمینه مطالعات تکمیلی را فراهم آورند. در بخش دوم که متن کتاب حاضر است، نویسنده تحولات تاریخی نظام بازنشستگی کشور را مرور کرده است. بدیهی است در تنظیم این بخش، یافته‌های بخش نخست تعیین‌کننده چارچوب بحث بوده و با اتکا به اسناد شناسایی شده، تنظیم شده است. بی‌تردید این مجموعه که توانسته بخشی از اسناد مربوط به سیر تکامل تاریخی قدیمی‌ترین نهاد بازنشستگی ایران را گردآوری و عرضه کند، دعوتی است به تأمل بر اهمیت و ضرورت راهگشای بازخوانی‌های مبتنی بر شواهد و شناسایی ریشه‌های تاریخی دشواری‌های امروز. امید است تدوین و عرضه این مجموعه بتواند نقشی هر چند کوچک در این مسیر ایفا کند.

مؤسسه راهبردهای بازنشستگی صبا

مقدمه

گزارشی از
سیر انجام پژوهش

طرح تاریخچهٔ تقاعد و بازنشستگی شامل دو بخش مجزا و مرتبط باهم است:
۱- گردآوری اسناد و مدارک تقاعد و بازنشستگی که نتیجه این بخش در لوح
فشرده پیوست ارائه شده است.

۲- مروری بر پیشینهٔ تقاعد و بازنشستگی در ایران معاصر
بخش اول این طرح، جمع‌آوری اسناد و مدارک مرتبط با مسئلهٔ پژوهش بود.
بدین منظور در گام نخست باید مراکز نگاهداری اسناد و آرشیوهای موجود و
بایگانی‌ها شناسایی شوند.

اسناد و مدارک مرتبط با این مجموعه را به دو دسته می‌توان تقسیم کرد:
الف: اسناد و مدارک منتشرنشده. این مدارک، اسنادی را در بر می‌گیرند که
در آرشیو ملی کشور نگاهداری می‌شوند و محققان در صورت نیاز می‌توانند
به تصاویر اسکن‌شده این اسناد دسترسی پیدا کنند.
ب: اسناد منتشرشده از سوی مراکز رسمی

الف: اسناد و مدارک منتشرنشده

در ایران طبق قانون تأسیس سازمان اسناد ملی ایران (۱۳۴۹) همهٔ دستگاه‌های دولتی

موظف به انتقال اسناد قابل نگاهداری خود که توسط کارشناسان سازمان مزبور، ارزشیابی شده و واجد ارزش تشخیص داده شده‌اند، به سازمان مزبور هستند.

در میان اسناد منتقل شده به سازمان اسناد، دو دسته اسناد و مدارک در رابطه با موضوع این پژوهش موجود است. نخست اسناد و مدارکی که از سازمان بازنشستگی بعد از گذشت سی سال از زمان تولید به آرشیو ملی کشور منتقل شده‌اند. این اسناد براساس قانون «حفظ منشأ اولیه اسناد»، ذیل عنوان «اسناد سازمان بازنشستگی» به آرشیو ملی کشور منتقل شده‌اند؛ اما این اسناد به‌جز اسناد سازمان بازنشستگی کشوری نمایندگی یزد که طبقه‌بندی شده‌اند و عموماً به امور بازنشستگی کارکنان ادارات آن استان مربوط می‌شوند، مابقی طبقه‌بندی نشده و در نتیجه قابل‌بازیابی و استفاده نیستند.

دسته دوم اسناد و مدارک تقاعد و بازنشستگی، آن گروه از اسناد را تشکیل می‌دهند که از سایر ادارات و دستگاه‌های دولتی مشمول قانون، واجد ارزش حفظ و نگهداری اسناد تشخیص داده شده و به سازمان اسناد ملی تحویل و در آرشیو ملی کشور نگهداری می‌شوند.

از آنجاکه اداره تقاعد و سپس سازمان و صندوق بازنشستگی از زمان تأسیس در سال ۱۳۰۱ تا ۱۳۴۵ از جمله ادارات وزارت دارایی به‌شمار می‌رفت در نتیجه اسناد وزارت دارایی در این زمینه بسیار اهمیت دارند.

علاوه بر آن، اسناد بازنشستگی دیگر سازمان‌ها و وزارتخانه‌ها نیز که به آرشیو ملی منتقل شده‌اند، منبع بسیار مهمی در شناخت، آگاهی از جایگاه مسئله، نحوه نگرش کارکنان و مدیران دستگاه‌ها به مسئله و همچنین منبع بسیار ارزشمندی برای تحقیق و پژوهش محققان و علاقه‌مندان به موضوع جهت آگاهی از روند، جایگاه، تغییرات شکلی و ماهوی موضوع و نیز تحولات و دگرگونی‌هایی که در زمینه قوانین و مقررات رخ داده است باشند.

اسناد و مدارک موجود در میان خیل انبوه اسناد و مدارک موجود در آرشیو ملی، شامل موارد زیر هستند:

۱- نامه‌نگاری میان مقامات و کارمندان دستگاه مربوط، با سایر دستگاه‌ها؛
۲- متحدالامال‌ها، بخشنامه‌ها و دستورالعمل‌های صادره از سوی دستگاه متولی مسئله یعنی اداره یا بعدها مؤسسه تقاعد و از سال ۱۳۱۷ به این سو سازمان بازنشستگی و یا صندوق بازنشستگی با سایر دستگاه‌ها در خصوص مقررات و یا تعیین وضعیت کارکنان؛

۳- صورت‌جلسات تشکیل شده درباره مسئله بازنشستگی در ادارات و سازمان‌ها و یا سازمان‌های مختلف درباره این موضوع. به‌عنوان نمونه می‌توان به اسناد گردآوری شده در میان اسناد سال‌های ۱۲۹۰ تا ۱۳۰۱ درباره مسئله بازنشستگی که در وزارت مالیه و یا وزارت پست و تلگراف با حضور معاونان یا نمایندگان وزرای مربوط تشکیل می‌شده است اشاره کرد؛

۴- متن اولیه و پیشنهادی قوانین و مقرراتی که از سوی دستگاه‌های مربوط تهیه شده ولی به دلایلی تبدیل به قانون نشده‌اند نیز از جمله اسنادی است که می‌تواند محقق را بیشتر با مسئله آشنا کند. به‌عنوان نمونه در میان اسناد این مجموعه، طرح قانون تقاعدی که در دوره دوم مجلس شورای ملی از سوی کمیسیون مالیه مجلس تهیه شده بود و یا گزارش رئیس کمیسیون مالیه مجلس در این خصوص اشاره کرد که حاوی اطلاعات ارزشمندی در این زمینه است.

مطالعه این اسناد، علاوه بر آشنایی محقق و پژوهشگر با اصل مسئله، یعنی موضوع بازنشستگی، این امکان را فراهم می‌سازد تا وی بتواند از سیر روند، دشواری‌های بر سر راه، چه در زمینه اداری و چه مستخدمی که قصد بازنشستگی دارد، آگاه شود. همچنین برای محققان، شناخت اشخاص و دست‌اندرکاران و افراد تأثیرگذار را ممکن می‌سازد. به‌عنوان مثال اینکه شخصی همچون میرزا خلیل خان فهیم‌الملک در دوره دوم مجلس از جمله نمایندگان پیگیر در مسئله طرح و تصویب قانون حقوق تقاعدی بوده است و یا مخالفان تصویب قانون، کدام‌یک از وکلا بوده‌اند. بررسی پایگاه طبقاتی، میزان

تحصیلات و گرایش‌های سیاسی و اجتماعی این اشخاص یا وزرا و معاونان وزرا کمک زیادی در شناخت دلایل پیشرفت یا موانع و عدم گسترش مسئله بازنشستگی در ایران بعد از مشروطه به‌شمار می‌آید.

این دسته از اطلاعات به‌هیچ‌وجه در متن قوانین و مقررات مصوب، قابل دسترسی نیست.

برای دستیابی به اسناد مرتبط با مسئله این تحقیق باید به سازمان اسناد و کتابخانه ملی مراجعه شود زیرا کلیه اسناد در اختیار آن‌هاست. از آنجا که تا سال ۱۳۴۵ اداره تقاعد و سپس سازمان بازنشستگی از جمله ادارات تابعه وزارت دارایی بوده است و اسناد این وزارتخانه در سال‌های گذشته به سازمان اسناد منتقل و طبقه‌بندی و فهرست‌نویسی شده‌اند، دستیابی به اسناد بازنشستگی از بعد از مشروطه تا سال ۱۳۴۵ امکان‌پذیر است. اما برای دستیابی به کلیه اسناد منتقل شده و موردنظر، دشواری‌های زیر نیز در پیش پای جوینده اسناد قرار دارد. برخی از این دشواری‌ها به قرار زیر است:

۱- اسناد سازمان بازنشستگی، از زمان انفکاک از وزارت دارایی و تحت پوشش سازمان امور اداری و استخدامی کشور قرار گرفتن، یعنی از سال ۱۳۴۵ تا حداقل سال ۱۳۶۵ که زمان قانونی انتقال اسناد بازنشستگی به سازمان اسناد بوده است، قابل دسترسی نیست. این عدم دسترسی یا به دلیل عدم انتقال اسناد مزبور و یا به دلیل عدم طبقه‌بندی و فهرست‌نویسی اسناد است.

توضیح، اینکه به دلیل مشکلات و کمبودهای موجود، تاکنون فقط اسناد برخی از وزارتخانه‌ها و نهادهای دولتی همچون نخست‌وزیری، وزارت آموزش و پرورش، وزارت کشور، وزارت دارایی و چند سازمان دیگر طبقه‌بندی و فهرست‌نویسی شده‌اند و نوبت به اسناد سایر دستگاه‌ها نرسیده است.

۲- فهرست‌نویسی اسناد انجام شده بعضاً براساس روش‌های غیر علمی و توسط غیرکارشناسانی انجام شده است که فاقد تخصص و دانش لازم در امر فهرست‌نویسی اسناد بوده‌اند. در نتیجه بسیاری از اطلاعات موجود در اسناد

قابل دسترسی نیست. از آن طرف فقدان دانش لازم در این زمینه موجب شده است تا پژوهشگر بعضاً مجبور به بررسی و مطالعه پرونده‌های بسیار حجیمی شود که در صورت فهرست‌نویسی صحیح نیازی به بررسی آن‌ها وجود نداشت. ۳- شیوه دسترسی به اسناد نیز با توجه به امکانات موجود بسیار زمان‌بر و دشوار است. ارائه خدمات به موجب مقررات وضع شده از سوی مسئولان و مدیرانی که هر از چند گاهی تغییر می‌کنند و با اصل پژوهش آشنایی کافی ندارند سبب شده است، هم مسئولان بخش مراجعات در ارائه و هم محققان و علاقه‌مندان به بررسی اسناد، با مشکلات زیادی در دریافت اسناد مواجه باشند. به عنوان مثال ارائه تعداد محدودی سند در هر بار مراجعه یا عدم امکان رؤیت اصل اسناد، از جمله این مشکلات به‌شمار می‌رود.

۴- یکی دیگر از مشکلات بر سر راه دستیابی به اسناد، کیفیت اسکن اسنادی است که در اختیار محقق قرار داده می‌شود. در برخی موارد، اسکن، فاقد کیفیت لازم است. به همین جهت قابلیت استفاده کامل وجود ندارد. به دلیل عدم آگاهی برخی از دست‌اندرکاران، اسناد دارای رونوشت (بعضاً پیش از سه‌مورد رونوشت) جملگی اسکن و به ارباب رجوع تحویل می‌شود که محقق را با مشکل زمان اضافی برای تحقیق روبه‌رو می‌کند. همچنین اسکن اوراق زائد، نظیر پوشه پرونده که فاقد اطلاعات است.

در این قسمت بیش از ۱۱۰۰ قطعه سند تاریخی از میان بیش از ده‌هزار سند موجود گردآوری، بازسازی، بازخوانی و عنوان‌نویسی و در بخش اسناد ارائه شده است.

ب: اسناد و مدارک منتشر شده

اسناد و مدارک منتشر شده این طرح عبارت‌اند از:

- ۱- قوانین و مصوبات مجلس شورای ملی، مجلس شورای اسلامی و مصوبات هیئت وزیران در ارتباط با موضوع تقاعد و بازنشستگی؛

۲- قوانین و مقررات مرتبط با موضوع که در قوانین دیگر در این رابطه وجود دارد؛

۳- آرای دیوان عدالت اداری در رابطه با مسئله.

قوانین و مقررات مزبور از سوی دو مرکز منتشر شده و علی‌رغم هم‌پوشانی‌های بسیار، تفاوت‌هایی نیز با یکدیگر دارند. بدین معنی که همسانی کامل نداشته و برخی اسناد در هر کدام از آن‌ها موجود نیست. این دو مرکز عبارت‌اند از: معاونت تدوین، تنقیح و انتشار قوانین و مقررات از ادارات معاونت حقوقی ریاست جمهوری که قوانین و مقررات کشور اعم از معتبر و منسوخه را در «لوح جامع قوانین و مقررات جمهوری اسلامی ایران» منتشر ساخته است. در اسناد ارائه‌شده در این لوح در جستجوی مسئله بازنشستگی ۷۹۲ عنوان وجود دارد.

مرکز دوم که در این زمینه اقدام به نشر اسناد و مقررات کرده است مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی است. در این سامانه ۹۰۵۶ سند که عنوان بازنشستگی در آن‌ها به‌کار رفته است وجود دارد که البته در تمام آن‌ها لزوماً قوانین و مقررات مربوط به بازنشستگی وجود ندارد.

سومین منبع برای دستیابی به اسناد منتشرشده، صورت مذاکرات مجلس شورای ملی و مجلس شورای اسلامی است که حاوی اطلاعات ذی‌قیمتی درباره موضوعات مختلف و از جمله موضوع موردبررسی این تحقیق است. در ادامه درباره هر یک از موارد توضیح داده می‌شود.

۱- قوانین و مصوبات: این دسته از اسناد و مدارک عبارت‌اند از آنچه از سوی مراجع قانون‌گذاری، که شامل مراجع ذی‌صلاحیت برای تصمیم‌گیری در این باره تعیین شده‌اند، تصویب و در قالب، قانون و مصوبه همچون مجالس قانون‌گذاری به دستگاه‌های اجرایی کشور ابلاغ شده‌اند. این اسناد علاوه بر اسناد مربوط به صندوق بازنشستگی کشوری، اسناد سایر دستگاه‌های بیمه‌گذار همچون قوانین و مقررات مربوط به سازمان تأمین اجتماعی نیروهای مسلح، سازمان تأمین اجتماعی و سایر نهادها را نیز شامل می‌شود.

اسناد گردآوری شده در این بخش بیش از ۱۲۷۰ صفحه است.

۲- دسته دوم اسناد ارائه شده در این مجموعه، مجموعه آرای دیوان عدالت اداری درباره مسئله بازنشستگی است. این آرا بر دودسته آرای وحدت رویه و سایر آرای دیوان است.

آرای دیوان عدالت اداری که در این مجموعه گردآوری شده است بالغ بر ۵۳۹ صفحه است.

مجموعه قوانین و مقرراتی که در رابطه موضوع فراگیری از سوی مراجع ذی ربط تصویب شده است و در بخشی از آن‌ها موضوع تقاعد یا بازنشستگی نیز مورد توجه بوده و یک فصل و موادی از قانون مزبور نیز به آن اختصاص یافته است. از جمله این قوانین می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

قانون استخدام کشوری که در تاریخ ۲۲ آذر ۱۳۰۱ (فصل چهارم: تقاعد و وظایف) به تصویب مجلس رسید، قانون استخدامی کشور، مصوب ۳۱ خرداد ۱۳۴۵ (فصل هشتم در بازنشستگی و وظیفه)، قانون نظام هماهنگ پرداخت کارکنان دولت، مصوب ۱۳ شهریور ۱۳۷۰، قانون ساختار نظام جامع رفاه و تأمین اجتماعی، مصوب ۱۳۸۳ و قانون مدیریت خدمات کشوری، مصوب ۲۳ آبان ۱۳۸۶ (فصل سیزدهم: تأمین اجتماعی)

بخش دوم این پژوهش، بررسی و مطالعه سیر تاریخی تقاعد و بازنشستگی در ایران بعد از مشروطه است. در این بخش تلاش شده است با تکیه بر اسناد و مدارک موجود نیز سایر منابع مکتوب، روند تغییر و تحولات را شرح و توضیح دهیم. تاریخچه تقاعد و بازنشستگی شامل یک مقدمه تاریخی و دو فصل است.

در مقدمه به تأثیرات انقلاب مشروطه بر جمیع شئون زندگی ایران و مردم و از جمله نظام اداری ایران، که موضوع مورد بحث پژوهش نیز در آن جای دارد، به طور خلاصه و گذرا اشاره شده است.

فصل اول با مروری تاریخی، به سیر تحولات ساختاری و تشکیلاتی اختصاص دارد. در ابتدا تحت عنوان پیشینه تقاعد از ابتدا تا تصویب مقررات مربوط به آن در قانون استخدامی ۱۳۰۱ پرداخته شده است. در این قسمت با رجوع به متن صورت مذاکرات دوره دوم مجلس شورای ملی و اسناد وزارت مالیه، سابقه طرح مسئله تقاعد از سوی وکلای مجلس و نیز در میان وزرا و مسئولان اجرایی به ویژه در وزارت مالیه توضیح داده شده است.

در ادامه به تحولات و تغییرات ساختاری و تشکیلاتی که پس از تصویب مقررات مربوط به تقاعد در قانون استخدامی ۱۳۰۱ و ایجاد اداره تقاعد در وزارت مالیه به منظور اجرای قانون مصوب مجلس تاکنون صورت گرفته است در چهار مقطع زمانی پرداخته شده است.

این چهار مقطع زمانی عبارت است از: ۱۳۰۱-۱۳۱۷، ۱۳۱۷-۱۳۴۵، ۱۳۴۵-۱۳۵۷ و تاکنون

از جمله تغییرات ساختاری و تشکیلاتی در عرصه بازنشستگی، تأسیس و ایجاد سازمان‌ها و صندوق‌های بازنشستگی اختصاصی در تشکیلات کشوری و لشکری است که در این بخش به برخی از مهم‌ترین صندوق‌های بازنشستگی و سازمان‌های تأمین اجتماعی اشاره شده است.

فصل دوم بررسی حاضر، به تغییر و دگرگونی قوانین و مقررات مربوط به تقاعد و بازنشستگی در چهار مقطع تاریخی بالا اختصاص دارد و تلاش شده تا حد ممکن این تغییرات شرح و بسط داده شود.

تاریخچه تقاعد و بازنشستگی در ایران معاصر

در ۱۴ مرداد ۱۲۸۵ تلاش‌ها و مجاهدت‌های ملت خسته از ظلم و استبداد ایران سرانجام مظفرالدین‌شاه قاجار را به قبول خواست‌های مردم وادار کرد. فرمان استقرار مشروطیت به امضای شاه قاجار رسید و بدین ترتیب فصل نوینی در سرنوشت این سرزمین و ساکنان آن آغاز شد.

اگرچه این پیروزی مشروطه‌خواهان به منزله پایان حاکمیت استبداد و حکومت خودکامه و تغییر نظام سیاسی در ایران بود ولی نهضت مشروطه که به درستی باید آن را انقلاب مشروطه نامید، تنها، در تغییر فضای سیاسی ایران مؤثر نبود. انقلاب مشروطیت به‌واقع سرآغاز تغییر در تمامی ارکان و ساختارهای سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، حقوقی و سایر شقوق زندگی مردم به‌شمار می‌رفت.

البته شرایط خاص سیاسی و اقتصادی و ... ایران و تحولات و اتفاقاتی که در طول بیست سال بعد از استقرار مشروطه در این رخ داد، به‌ویژه دخالت‌های بیگانه در امور داخلی ما، سبب شد تا در برخی زمینه‌ها و به‌ویژه از نظر سیاسی، ایران بار دیگر

اسیر دست ارتجاع و استبداد شود و بسیاری از دستاوردهای مشروطه و مشروطه خواهان بدین وسیله حداقل در برهه‌ای ۱۶ ساله که بعدها نیز تکرار گردید از میان برود. باین همه و به‌رغم بازگشت استبداد و ازدست‌رفتن استقلال و آزادی، مشروطه در بسیاری از زمینه‌ها تأثیرات عمیق و ماندگار خود را در ایران، و بر زندگی و سرنوشت ایرانیان برجای گذاشت.

برای آگاهی از این تأثیرات در زمینه‌های گوناگون کافی است تا نگاهی به قوانین مصوبه مجلس شورای ملی در عرصه‌های اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، اداری، حقوقی همچون حقوق مدنی و ... انداخته شود. موضوعی که ناگفته پیداست پرداختن به همه جوانب آن نیاز به پژوهش‌های متعدد و کارشناسان و محققانی آگاه از رشته‌های گوناگون دارد تا یک‌به‌یک تحولات در عرصه‌های گوناگون را مذاقه بنشینند و از زوایای مختلف، این تحولات را نقد و بررسی کنند.

از جمله تأثیرات بسیار عمیق و مهمی که انقلاب مشروطیت بر سرنوشت ایرانیان برجای گذاشت تأثیراتی بود که بر زندگی و معیشت مردم با خود به‌همراه داشت. این تأثیرات در دو بعد مادی و معنوی، سبب گشت تا ایرانیان نه تنها به برخی حقوق خود آشنا شوند بلکه آثار آن بر زندگی روزمره مردم و تغییر در سطح، شیوه و آینده مردم نیز به‌سرعت خود را نشان دهد.

در این گفتار به آثار سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و ... انقلاب مشروطه پرداخته نخواهد شد و تنها، تأثیراتی که این واقعه تاریخی بر زندگی کارکنان دولت و به‌تبع و به‌دنبال آن در سایر شاغلان و خانواده‌های آن‌ها از نظر برخورداری از حقوق ابتدایی همچون تأمین حداقل زندگی یک شاغل برجای گذاشته شده است اشارتی خواهد رفت.

شناخت تأثیرات شگرف این تحولات در عرصه اداری و کارکنان دولت در ابتدا و سپس سایر شاغلان کشور زمانی به‌خوبی روشن خواهد شد که ما از وضعیت ایرانیان تا پیش از مشروطه شناختی حداقلی داشته باشیم؛ یعنی آنگاه که اهل